

Populační fond OSN (UNFPA)

Stav světové populace 2007

Růst měst má velký potenciál – využijme ho! Shrnutí Zprávy UNFPA o stavu světové populace

Více než polovina světové populace – 3,3 miliardy lidí – bude žít v roce 2008 v městských oblastech. V roce 2030 to bude podle odhadů již téměř pět miliard. Populace měst a velkoměst v rozvojových zemích by se měla v průběhu jediné generace zdvojnásobit. Velká část nových obyvatel budou chudí. Jejich budoucnost bude z velké míry záviset na rozhodnutích, která učiníme teď.

Tisíciletí měst

Urbanizace – zvyšování poměru obyvatelstva žijícího ve městech – je nevyhnutelná. Přináší řadu problémů, může však působit pozitivně. V průmyslovém věku by bez ní nedošlo k ekonomickému růstu. Velkoměsta sice koncentrují bídu, představují ale i naději na vymanění se z ní. Přispívají k znečišťování životního prostředí, mohou ale také přinášet řešení. Soustředění populace do velkoměst může přispět k dlouhodobé udržitelnosti rozvoje. Neřízené rozrůstání může naopak znamenat řadu nebezpečí. Podle UNFPA výhody urbanizace dalece převažují nad nevýhodami. Jejich potenciálu se ale musíme naučit využívat.

Města se potýkají s naléhavými problémy jako jsou chudoba, nedostatek bydlení, znečišťování životního prostředí. Velkou výzvu představuje jejich řízení a administrativa. Budoucí růst bude ale přinášet problémy nesrovnatelně větší. Reagovat na ně až ve chvíli, kdy vyvstanou, nestačí. Proto potřebují přijmout preventivní opatření a začít jednat již dnes.

Výroční zpráva Populačního fondu OSN (UNFPA) se snaží dohlédnout za současné problémy. Zkoumá dopady budoucího růstu měst a nastiňuje potřebné scénáře. Zvláštní pozornost věnuje snižování chudoby a trvalé udržitelnosti. Hlavní poselství zní: *Jednat musíme již nyní!*

Růst postihne hlavně menší a středně velká města

Nejvíce pozornosti se většinou upírá na tzv. megaměsta. Hlavní růst ale postihne především města menší a střední velikosti. Na budoucí vývoj a problémy s ním spojené musejí být dobře připravena.

Vlády, občanská společnost i mezinárodní společenství by měly co nejdříve navrhnout opatření, která výrazně ovlivní sociální podmínky a životní prostředí. Zpráva UNFPA v této souvislosti upozorňuje, že ve městech poroste významně počet chudých. **Přirozené přírůstky však budou převládat nad migrací do měst.** Nabízí se tak přijetí tří konceptů:

- Uznat právo chudých na život ve městě a vzdát se pokusů odradit je od migrace a přestat obecně bránit růstu měst;
- Vypracovat rozsáhlé a dlouhodobé projekty využívání městského prostoru. To by mělo mimo jiné zahrnovat vyčlenění pozemků na bydlení a jejich vybavení základní infrastrukturou, vypracování plánů územního rozvoje i podporu udržitelného využívání pozemků s ohledem na omezení jejich ekologického vlivu na okolí;
- Spustit koordinovanou mezinárodní podporu strategií zaměřených na budoucnost měst.

Výroční zpráva UNFPA 2007

Kapitola první: Růst měst

Růst velkoměst bude mít obrovský dopad na rozvoj světa v 21. století. Zatím však neděláme nic, abychom dokázali využít jeho potenciálu a snížili na minimum jeho negativní důsledky. Zpráva UNFPA zdůrazňuje, že je nutné analyzovat situaci a připravit preventivní opatření. Změny budou rozsáhlé a rychlé. Pouze reaktivní akce by byla nedostatečná.

Současná urbanizace je rozsáhlá a probíhá zejména v rozvojových zemích. V letech 2000 až 2030 se počet městského obyvatelstva Asie zvýší z 1,36 miliardy na 2,64 miliardy, v Africe z 294 milionů na 742 milionů, a v Latinské Americe a Karibiku z 394 milionů na 609 milionů.

Málo práce, málo pozemků

Do měst dnes proudí většina výhod globalizace. Přetrvává ale nedostatek pracovních příležitostí pro ty, kteří jsou těmito výhodami přitahováni. Situace žen, menšin a chudých lidí se dále zhoršuje.

Megaměsta s více než deseti miliony obyvatel nedorostla tak, jak se předpovídalo v 70. letech. Více než polovina urbánní populace žije ve městech do půl milionu obyvatel. Řešení problémů je v menších městech v zásadě snazší, zatím se ale nedaří ani tam. Mnozí obyvatelé na tom nejsou lépe než chudí na venkově. Týká se to zejména měst do sto tisíc obyvatel.

Lidé s rozhodovacími pravomocemi neberou růst jako fakt, ale snaží se mu zabránit odrazováním od migrace. Takový přístup ale není řešením. Možnosti bydlení pro chudé jsou omezené a tak dochází k růstu chudinských slumů.

Přestože existují rozdíly mezi jednotlivými státy, obecně lze říci, že městské obyvatelstvo se zvětšuje především díky přirozenému přírůstku obyvatel, nikoli migrací z venkova. Navíc, migrace může rozvoj měst ovlivnit pozitivně.

Výroční zpráva UNFPA 2007

Kapitola druhá: Lidé a města – Spíše naděje než zoufalství

O splnění jednoho z Rozvojových cílů tisíciletí – snížení extrémní chudoby do roku 2015 na polovinu – se bude rozhodovat v příměstských slumech. Velkoměsta mají při snižování chudoby jasné výhody. To se však v praxi neuplatňuje, velkoměsta se snaží odradit lidi od migrace, zanedbávají se problémy chudých a přehlíží jejich potenciál. Proto chudoba roste v městských oblastech rychleji než na venkově. Ve slumech dnes žije miliarda lidí, z toho 90 procent v rozvojových zemích.

Život chudých je nezdravý. Slumy jsou přelidněné, znečištěné, trpí nedostatkem nezávadné vody a hygienických zařízení. Život v takových podmínkách zvyšuje stres – zejména u žen, které mají většinou na starosti zajišťování jídla, vody, hygieny a řízení domácnosti. Daří se zde i násilí. Lepší podmínky k bydlení ve městech by však mohly významně omezit chudobu.

Příležitosti by měli být i pro chudé

Život ve městech nabízí řadu příležitostí k uplatnění pro ženy i dívky, jen hrstka těch z chudých rodin je ale může využít. Z důvodu obživy zůstávají dívky častěji než chlapci doma místo školy, ženy většinou působí ve špatně placených zaměstnáních tzv. neformálního sektoru, který jim nenabízí žádné zabezpečení.

Velkoměsta jsou otevřenější k účasti žen na společenském i politickém životě, pomáhají k tomu i občanská hnutí a nevládní organizace. Nutná je ale také podpora vlád a mezinárodních organizací.

Zdravotnické služby jsou ve městech obecně lepší. Současně je ale menší pravděpodobnost, že k nim budou mít přístup i chudé ženy. Ty jsou přitom vystavovány nebezpečí nechtěných těhotenství, sexuálně přenášených chorob včetně HIV/AIDS i domácímu násilí. Důraz na zlepšení postavení žen povede k zlepšení celkových podmínek, posílení lidských práv a možností účasti na veřejném životě.

Urbanizace přináší kulturní změny. Ty jsou spíše pozitivní, ne však vždy stejné a snadné. Nerovnost je ve městech viditelnější, konflikty častější. Městský život otevírá možnosti pro hledání nové kulturní identity, včetně náboženské, zvyšuje ale zároveň nejistotu, vykořeněnost a potenciál pro násilí a zločin.

Rozvoj měst budou významnou měrou ovlivňovat mladí lidé. Politika ale jejich potřeby zohledňuje jen okrajově. Mnozí vyrůstají v chudobě, bez šance na vzdělání, přístup k zdravotním službám či na zaměstnání. To jen prohlubuje chudobu, nejistotu a frustraci a živí násilí.

Ve městech roste také procento starších lidí. Stejně jako jiným skupinám, i jim nabízí městský život příležitosti. Chudí a zranitelní na ně však nedosáhnou.

Máme-li plně využít potenciálu měst, musíme přijmout jejich růst jako skutečnost a reagovat pozitivně. Pak musí následovat závazek politické podpory. Vlády by měly spolupracovat s organizacemi zastupujícími městskou chudinu a dalšími nevládními organizacemi a využít potenciálu růstu.

Výroční zpráva UNFPA 2007

Kapitola třetí: Nový přístup k chudobě ve městech

Oficiální politika se často staví proti růstu měst a odmítá podporovat nevládní organizace, které tento proces zmírňují. Tato strategie vychází z nesprávných předpokladů. Ti, kteří se stěhují do měst, se chovají racionálně. Potřebují podporu, aby unikli před chudobu a zároveň přispěli k ekonomickému růstu měst i venkova.

Pozemky, pozemky, pozemky ...

Chudoba ve městech se odvíjí od nedostatečných možností bydlení. Střecha nad hlavou a adresa jsou prvním krokem k lepšímu životu.

Neorganizovaný a nelítostný trh s pozemky nutí chudé, aby se usadili kdekoli je to možné a stavěli si přístřeší podle svých možností. Dodatečné zavedení infrastruktury do slumů a squattů je považováno za nerozumné a tudíž neproveditelné. Podobný argument zazní ale i v případě, že by mělo být poskytováno ubytování vybavené potřebnou infrastrukturou.

Fungující přístupy musí brát v úvahu budoucí růst, musí ale reagovat i na současné potřeby. Jádrem problému je vyčlenění pozemků s alespoň minimální infrastrukturou. Budou-li mít chudí jistotu práva na jejich užívání a budou-li vybavena alespoň nezákladnějšími službami na zajištění hygieny a dodávek elektrického proudu, dokáží se už postarat o své bydlení a rozvíjet ho k lepšímu.

Toto řešení není dokonalé ani snadné. Vyžaduje skutečně aktivní přístup v řízení měst a zejména větší regulaci nabídky půdy. Obzvláště v menších městech s lepší dostupností pozemků je to proveditelné. I zde je nutná je podpora ústředních vlád i mezinárodního společenství.

Výroční zpráva UNFPA 2007

Kapitola čtvrtá: Sociální a udržitelné využívání prostoru

Růst měst je obecně považován za nežádoucí. Větší hustota obyvatelstva však může mít ale i své výhody. Záleží na tom, jakým způsobem budou města růst. Rozloha měst dnes roste rychleji než jejich populace. Do roku 2030 se rozloha měst v rozvojových zemích ztrojnásobí, ve vyspělých zemích naroste dva a půlkrát. Tento trend je živen především tím, že lidé dávají přednost životu na předměstích.

K šíření měst přispívá i urbanizace periferií, tedy přechodových zón mezi městy a venkovem. Pozemky i pracovní síla jsou zde levnější a regulační předpisy volnější než v přeplněných centrech.

Růst je nevyhnutelný

Způsob současného růstu je neudržitelný. Problém se však nevyřeší sám. Bude nutné oživit koncepční plánování růstu a rozvoje měst i venkova, jež bylo z důvodu globalizace zatlačeno do pozadí. Namísto utopistických rozsáhlých plánů ale musíme plánovat realisticky, přijmout růst měst jako nevyhnutelný fakt a operovat spíše v regionálním než v přísně urbánním kontextu. Je nutné řešit současně problémy sociální, environmentální i ekonomické, zapomínat se nesmí na městskou chudinu.

Výroční zpráva UNFPA 2007

Kapitola pátá: Urbanizace a udržitelnost ve 21. století

Zvolíme-li správný přístup k problému růstu měst, můžeme z něho čerpat značné výhody. Nemůžeme ale jednat jen lokálně. Do místních a regionálních strategií je naopak nutné zahrnovat i hlediska globální, zejména koncept globálních změn životního prostředí. Politici, kteří si uvědomují souvislosti mezi lokálním a globálním – krátkodobým a dlouhodobým – efektem mohou zmírnit dopad na životní prostředí svých měst a zvýšit jejich odolnost vůči změnám.

Vliv změny klimatu

Jednou z klíčových otázek současnosti je změna klimatu. Velkoměsta mohou vyvolat změny v ekosystémech daleko za svými hranicemi. Velikost jejich ekologické stopy je přímo závislá na vyspělosti města: ta chudší působí spíše na lokální a regionální prostředí, bohatá mohou mít i dopad i na globální životní prostředí.

Klimatické změny postihnou chudé země více než bohaté. Částečně je to způsobeno tím, že se většinou jedná o tropické země. Působí ale i fakt, že chudoba snižuje odolnost měst vůči krizím a přírodním katastrofám.

Řada velkých měst – a v nich celkem 13 procent městské populace – je situována v pobřežních pásmech a při ústích velkých řek. Tato města a lidé v nich mohou být v budoucnu ohrožena stoupající hladinou moří v důsledku globálního oteplování. Týká se to řady rychle rostoucích měst, která vsadila primárně na ekonomický růst a nikoli na vlastní ochranu před klimatickými změnami.

Adaptace na dopady klimatických změn vyžaduje předvídatost a musí vycházet z místních podmínek a zdrojů. Města si proto začínají vyměňovat zkušenosti a současně vytvářejí místní kapacity. Takové propjování může mít nakonec obrovský vliv na schopnost měst přizpůsobit se změnám klimatu.

Kapitola šestá: Vize udržitelné budoucnosti: politické kroky, informace, dobré vládnutí

Urbanizace je příležitostí ke snížení chudoby a nerovností mezi pohlavími i k podpoře udržitelného rozvoje. Nezměníme-li však neudržitelné praktiky a nepřipravíme se na nadcházející růst, efekt může být zcela opačný.

Řízení měst vyžaduje zodpovědnost správních orgánů, ale i účast občanské společnosti, která dokáže efektivně reagovat na místní potřeby. Místní vlády jsou tradičně nejslabším článkem státního sektoru. Nároky na ně ale narůstají. Menší města, kde žije více než polovina městské populace, mají výhodu flexibility. Jejich slabinou jsou ale omezenější zdroje financí i informací i menší technické kapacity.

Úlohou mezinárodních organizací je vyzývat k aktivní politice, akceptování nevyhnutelnosti změn i vysvětlování, že i chudí mohou přispět k budoucímu rozvoji měst. Měly by také upozorňovat na zbytečnost snah bránit migraci a na možnost omezování růstu měst odstraňováním chudoby i podporou lepšího postavení žen.

Města potřebují lepší sociodemografické informace, které jim pomohou při rozhodování. Mnozí chudí a a nově příchozí jsou pro správy měst prakticky neviditelní a tudíž nemají přístup ke službám. Ve městě totiž nemají ani adresu ani jinou viditelnou existenci. Organizace zastupující chudé mohou napomoci zaplnit některé z těchto mezer. Ale i občanská společnost musí být lépe informována, aby dokázala být co nejefektivnější..

Ústřední vlády a mezinárodní dárci ještě stále plně nedocelnili význam informací pro zastupitele a politiky v menších městech. Města navíc potřebují školené profesionály, kteří by dostupné informace dokázali co nejlépe využít.

Příloha o mladých lidech *Vyrůstají ve městech*, která tvoří dodatek ke *Zprávě o stavu světové populace 2007*, obsahuje příběhy mladých lidí ze sedmi velkoměst v rozvojových zemích. Jsou obrázkem života, příležitostí, tlaků a rizik moderního života, s nimiž se setkávají. Jako migranti, kteří opustili venkov, aby ve městě našli práci, jako aktivisté bojující za lepší bydlení a služby v chudinských čtvrtích, jako oběti nebo pachatelé sexuálního násilí.

Skutečnost, že téma násilí je společné téměř všem příběhům, není náhodná. V jakémkoli městě v kterékoli části světa je těžké nalézt mladé lidi žijící v chudobě, kterých se nedotklo násilí a kriminalita.

Mladí lidé mají právo na život bez násilí. Také mají právo na slušné bydlení a dostatek jídla, na vzdělání, zaměstnání a zdravotní péči. Mají právo být součástí rozhodovacích procesů, jež budou mít dopad na jejich životy.

Příběh Shimu z Bangladéše

Ve městě našla práci i naději

Život ve městech přitahuje zejména mladé venkovské lidi. Utíkají před nedostatkem příležitostí, beznadějí, vyvazují se z tradičních vazeb, které jejich život ztěžují. Město je pro ně nadějí, touhou i příslibem lepšího života. Jako pro Shimu z Bangladéše.

Neví, kdy má narozeniny. Ani neví, kolik je jí let. Odhaduje, že asi 22. „Zvolit si nějaký den za narozeniny? Na co? Oslava stojí moc peněz a já jsem hrozně chudá,“ říká Shimu a vzpomíná na svou rodnou vesnici v severním Bangladéši. Její rodina zde hospodařila na půl hektaru půdy. Často měli hlad. Matka zemřela když byla ještě úplně malá. Shimu pak začala žít u své tety. Potom se vrátila k otci, který se mezitím znovu oženil.

Svatba v jedenácti

Když bylo Shimu asi deset, začala chodit do školy. Po několika měsících ale přestala, musela pomáhat v domácnosti. Starala se o oheň, prala, uklízela, chodila na trh nakupovat. Tam ji oslovil mladík, že se mu líbí a že si ji chce vzít. Bylo mu sedmáct, Shimu jedenáct, možná dvanáct let. Mladík navštívil její rodinu a požádal o Shimuinu ruku. Sestra, která v té době byla její opatrovnice, souhlasila. Avšak pod podmínkou, že si ji může vzhledem k věku odvést až za dva roky. A tak se Shimu stala vdanou paní a její život se zpočátku vlastně vůbec nezměnil. Zanedlouho se ale její manžel začal domáhat věna. V jeho okolí se chlápci ženili a vždy z toho prý něco měli. Jeho požadavky na Shimu byly stále naléhavější. Když pochopil, že žádné věno nedostane, protože nebylo z čeho brát, rozhodl se, že si Shimu odvede i přes předchozí domluvu.

Vinil mě, že jsem chudá

„Nevěděla jsem, co mám dělat. Byl to můj manžel a já cítila, že ho musím následovat,“ říká Shimu. Žili s jeho rodinou, jí připadla starost o domácnost. Manžel se k ní ale postupně choval hůř a hůř. „Vinil mě, že jsem chudá, že ze mě nic nemá“. Po několika měsících zjistila, že je v jiném stavu. „Manžela to nijak nezaujalo. Když jsem ale porodila syna, všichni mi gratulovali. Mít syna je v Bangladéši prestižní věc,“ říká Shimu. Po několika týdnech se ale vše vrátilo k normálu. Manžel s ní zacházel čím dál tvrdším způsobem. Rodina jí přestala dávat najíst, a tak Shimu musela začít uklízet i v jiných domácnostech, aby si na jídlo vydělala. Po dalších asi čtyřech letech otěhotněla podruhé. Přestože se jí narodil znovu syn, nedočkala se žádného ocenění. Manžel ji nařkl z nevěry s

vlastním bratrem. Nakonec ji zbil a Shimu se rozhodla hledat útočiště u své sestry. Kvůli synům se ale musela vrátit zpět k manželovi. Jednoho dne se vracela z práce domů. Unavená, vyčerpaná se na chvíli zastavila. V tu chvíli procházel kolem její manžel. Nařkl ji, že ji načapal, jak čeká na schůzku s milencem. Zbil ji přímo na ulici a následovalo ještě horší zacházení. Uchýlila se tehdy ke svému otci, rozhodnutá podat žádost o rozvod. Nakonec ale nenašla odvalu. Mohlo jí být kolem sedm nácti, měla dva syny a nic, jak by je mohla sama zabezpečit. Nevlastní matka jí nabídla, že se o děti postará a Shimu ať odejde do města a najde si práci.

Do hlavního města za výdělkem

„Měla pravdu, na vesnici bych si placenou práci nenašla.“ Zamířila tedy do Dháky, dvanáctimilionové metropole. Začala bydlet u tety. Bála se, na město nikdy nebyla zvyklá. Zároveň se jí ale líbila anonymita města. Nikdo nevěděl, kdo je. Našla si práci jako šička. Zdálo se, že ji potkalo štěstí. Měsíční plat v továrně na oděvy byl v přepočtu asi 15 USD za měsíc. Ale měla práci v centru Dháky, spolupracovnice jí pomáhaly. Po několika měsících se cítila dostatečně nezávislá, sebrala odvalu a po žádala u soudu o rozvod. Po roce práce byla povýšena. Dostala samostatný šicí stroj, cítila se, jak říká, jako opravdový člověk. O dva roky později dostala zprávu, že její mladší syn onemocněl. Nestihla už ani jeho pohřeb. Sebrala však sílu a vrátila se ke své práci do města. Dnes má po šesti letech v Dháce stálé místo, vydělává asi 30 USD za měsíc. Pracuje šest dnů v týdnu. Textilní průmysl je velmi ziskový právě díky extrémně nízkým platům za práci. Jen zlomek ceny za tričko či košili „*Made in Bangladesh*“ se dostane k těm, kteří je ušili.

Neměnila bych

„Už nejsem tak hubená jako dřív. Víc si věřím a mám na to, aby syn mohl chodit do školy.“ Nemá pochyb, je o správnosti své cesty přesvědčena. Dokázala se vyvázat z tradičních vazeb doma na venkově, postavit se na vlastní nohy, začít nový život ve městě. Jaká je ale její budoucnost?

„Neumím číst ani psát, budu muset celý život pracovat, abych dokázala uživit sebe a svého syna. Nejdůležitější je, aby chodil do školy a mohl si potom najít dobrou práci. Já budu ráda kvůli tomu dělat celý život dělat to, co dělám teď.“ Chce zůstat v Dháce a střídat. Až bude stará, vrátí se zpět na venkov, koupí si kus pole a bude hospodařit. Zatím má našetřeno skoro 300 USD.

* * * * *